

10. Маркс К. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс // К. Маркс, Ф. Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 4. – М.: Госполитиздат, 1955. – С. 419–459.
11. Маркс К. Капитал / К. Маркс, Ф. Энгельс // К. Маркс, Ф. Энгельс Сочинения. – 2-е изд. – Т. 25. – М.: Госполитиздат, 1961 – 546 с.
12. Маркс К. К критике гегелевской философии права / К. Маркс, Ф. Энгельс // К. Маркс, Ф. Энгельс . Сочинения. – 2-е изд. – Т. 1. – М.: Госполитиздат, 1954. – С. 219-368
13. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер // Избранные произведения. – М.: Наука, 1990. – С. 61-344.
14. Вебер М. Наука как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения. – М.: Наука, 1990. – С. 707-736
15. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения. – М.: Наука, 1990. – С. 644-706
16. Моска Г. Правящий класс / Г. Моска // Социологические исследования. – 1994. – № 10. – С. 186-196.

УДК 321.02.94(477)

Бабічев Є.Р.

Харківський національний технічний Університет
сільського господарства, ім. Петра Василенка

ПОЛІТИЧНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: СТАН ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗДІЙСНЕННЯ

Аналізуються основні проблеми політичної реформи в Україні, необхідності її продовження та поглиблення. Доводиться що, проведення конституційної реформи є одним із основних шляхів здійснення політичних трансформацій. Проаналізовано специфіку конституційної реформи. Розглянуто необхідність змін у Конституції України як основну проблему вітчизняного суспільства.

Ключові слова: політична реформа, Конституція, політична трансформація, громадянське суспільство.

Бабичев Е.Р.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ РЕФОРМЫ В УКРАИНЕ: СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ.

Анализируются основные проблемы политической реформы в Украине, необходимости ее продолжения и углубления. Доказывается, что проведение конституционной реформы является одним из основных путей осуществления политических трансформаций. Проанализирована специфика конституционной реформы. Рассмотрена необходимость изменений в Конституции Украины, как основная проблема нашего общества.

Ключевые слова: политическая реформа, Конституция, политическая трансформация, гражданское общество.

Babichiev Ye.

POLITICAL REFORMS IN UKRAINE: PROBLEM DETERMINATION AND ITS REALIZATION PERSPECTIVES

Main problems of political reform in Ukraine, the necessity of its developing and deepening are analyzed. Constitutional reform is considered to be one of major means of political transformation realization. The specific features of constitutional reform are analyzed. The necessity of changes in Ukrainian Constitution as chief problem of our society is studied.

Key words: *political reform, Constitution, political transformation, civil society.*

Економічні, політичні та інші суспільно значущі трансформації, що відбувалися в Україні з початку відродження її незалежності в 1991 році, привели до необхідності проведення глибокої та всебічної політичної реформи. Політична реформа в Україні триває вже довгий час. На думку автора, цей період можна відраховувати з початку ХХІ сторіччя. За цей час у науковому середовищі, ЗМІ, електронних засобах інформації опубліковано та оприлюднено багато точок зору з проблем сутності реформ, стратегії і тактики її проведення і втілення в політичні реалії України, механізмів здійснення, а також багато інших проблем.

Аналізуючи спеціальну літературу з проблем політичної реформи в Україні, можна стверджувати, що публікації як у вигляді монографій, так і статей, відрізняються глибиною та масштабами вивчення проблем. Існують праці, де політичні реформи вивчаються не тільки як подія в масштабах української історії і сучасності, але й з точки зору її зв'язку з загальноєвропейськими і світовими тенденціями політичного транзиту. Тут можна виділити праці К. Бондаренка, А. Єрмолаєва, О. Фісуна, М. Шаповаленко та інших.

Слід констатувати, що динаміці та ефективності політичної реформи в Україні заважають неопатримональні відносини. Взагалі слід погодитись з О. Фісуном [1], якій відзначає, що неопатримоналізм і патрон-клієнтські відносини є гальмом на шляху реформ та трансформацій, яких об'єктивно потребує наше суспільство.

Швидкість і динаміка сучасного політичного процесу в Україні, пропозиції щодо поглиблення політичної реформи з боку Президента В.Ф. Януковича, депутатів Верховної Ради, політичних експертів диктують потребу звернути увагу на більш детальний аналіз напрямків, шляхів, засобів

її здійснення та втілення у політичне життя нашого суспільства.

Останнім часом у середовищі політологів, істориків, учених з інших дисциплін стає провідною точкою зору, що основним інструментом здійснення політичної реформи в Україні є реформа конституційна. Глибинним аналізом процесу конституційної реформи характеризуються праці таких дослідників, як В. Бабкін, К. Бабенко, Д. Видрін, А. Гальчинський, А. Крисян, Л. Наливайко, І. Поліщук, Ю. Рубан, М. Савчин, М. Сазонов, А. Селіванов, В. Скомороха, В. Тацій, М. Цвік, В. Шаповал та багатьох інших вчених.

Необхідність аналізу проблеми сучасної конституції і напрямків її реформи та імплементації нових положень у політичне життя країни детермінується кількома чинниками. По-перше, хід конституційної реформи вимагає постійного теоретичного аналізу в зв'язку з тим, що саме вона є одним із головних факторів, що забезпечують політичну трансформацію української державності.

По-друге, є необхідність підсумувати на основі наукового аналізу досвід українського державотворення і виокремити конструктивні пропозиції, які забезпечать розвиток української державності. Необхідно також підвести перші підсумки політичних реформ проведених за часів президентства В.Ф. Януковича.

По-третє, зміни в Конституції України мають носити довгостроковий, некон'юнктурний характер і посилювати правовий статус основних носіїв, символів та інститутів вітчизняної державності (Президент, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, органи судочинства та місцевого самоврядування).

По-четверте, політична реформа може бути успішною та незворотною тільки тоді, коли розбудова громадянського суспільства в Україні буде відбуватися згідно з Конституцією. Саме з цієї причини, коли

реформа Основного Закону увійде в заключну фазу, необхідно буде чітко визначити шляхи та механізми імплементації нових положень у політичне життя України.

Виходячи з вищезгаданого, можна констатувати, що метою дослідження в цій статті є необхідність виділити коло факторів, які дозволять через їхнє внесення у текст Основного Закону Держави здійснити таку політичну реформу, яка забезпечить необхідну динаміку та прогрес, що виведе Україну в ряд розвинутих європейських держав.

Слід мати на увазі, що кілька років тому Україна мала не дуже привабливу міжнародну репутацію, про що зазначали І. Поліщук [2, с. 293]. В Україні панувала політична нестабільність, некоординованість дій різних гілок влади. Взаємовідношення всіх суб'єктів громадянського суспільства не в повному обсязі могли бути урегульовані в рамках чинного законодавства. Правове поле не відповідало вимогам сучасного політичного і економічного життя.

Для того, щоб стабілізувати соціально-економічний стан українського суспільства, підвищити правову і політичну культуру всіх суб'єктів політичного життя і особливо більшості верств громадян, була розпочата політична реформа. На думку автора, одним із перших кроків у напрямку її здійснення є реформа Конституції. Це детермінується необхідністю розширення рамок демократії у вітчизняному Основному Законі. Але не можна ототожнювати демократію з безвідповідальністю людини перед законом. У процесі реформування Основного Закону необхідно використовувати позитивний досвід світової юриспруденції, враховуючи національну специфіку. Першим кроком у цьому напрямку було утворення Конституційної Асамблеї, яка створена за Указом Президента В.Ф. Януковича, вже діє на чолі з першим Президентом України Л.М. Кравчуком.

Розглянемо деякі найбільш принципові, на думку автора, проблемні вузли нашої Конституції. Вона є продуктом багаторічної праці політиків і фахівців. У середині 90-х років ХХ ст. вона, по праву, вважалась однією з найдемократичніших конституцій в Європі та світі. Але наш Основний Закон був продуктом компромісів і домовленостей між політиками та представниками ділової еліти. Тому в Конституції залишилися певні недоробки і положення, які можна трактувати по-різному.

Актуальною проблемою, яку треба врегулювати у процесі конституційної реформи, є проблема регламенту взаємовідносин між окремим депутатом і його фракцією, і перехід депутатів із однієї фракції до іншої. Наявність проблеми ми бачимо в історії вітчизняного парламентаризму. Так, перехід депутатів з одної фракції до іншої, призвели в липні 2006 р. до розвалу помаранчевої коаліції, до позачергових виборів у парламент у 2007 р., багатьом політичним кризам упродовж у 2008 та 2009 років. Почалися дискусії в середовищі політиків України про імперативний мандат. Під ним розуміють „тип депутатського мандата – функції члена парламенту, що впливає з його обрання й наділення повноваженнями (правами та обов'язками) у сфері державного управління” [3, с.229].

Провідні експерти Є. Григоренко, А. Крисян, І.Поліщук, М. Сазонов, А. Селіванов, В. Шаповал, Ю. Шемученко та інші у своїх працях роблять висновок, що незалежно від політичної ситуації в країні, необхідна висока персональна відповідальність народних обранців усіх рівнів за результати своєї діяльності перед виборцями. Цю норму необхідно більш детально прописати у вітчизняному законодавстві.

Дуже важливою складовою частиною успішності політичної трансформації в нашій державі є ефективність і результативність реформи судової та правоохоронної системи. Тут накопичилось дуже багато проблем. Звичайно, що проаналізувати їх усі в межах даної публікації неможливо. Це є завданням швидше юристів, ніж політологів. Але все ж слід виокремити проблеми, які найбільш актуальні для ефективного функціонування державного механізму. По-перше, необхідно розмежувати роль і функції судів різних спеціалізацій: господарчого, апеляційного, з питань карної відповідальності тощо. По-друге, слід чітко виділити і закріпити в Законі роль вищих судових інстанцій – Верховного та Конституційного – відповідно до сучасних реалій. По-третє, необхідно підвищити роль місцевих, обласних і районних судів. По-четверте, є необхідність в умовах розширення меж демократії в країні і відповідно до європейських стандартів змінити роль Прокуратури. Але основні пропозиції та думки в цьому напрямку політичної та Конституційної реформи повинні йти від спеціалістів у сфері права та юриспруденції.

Також є потреба у чіткому визначенні повноважень виконавчої гілки. В Україні ці функції виконують Уряд і місцеві органи самоврядування. З січня 2005 р. серед політологів точаться дискусії про необхідність надати більше повноважень місцевим органам влади і можливість обирати голів облдержадміністрацій і районних також, а не призначати Указом Президента України. У цьому контексті необхідно реформувати і законодавство відносно виконавчої гілки влади. Таку точку зору аргументовано відстоюють у своїх роботах А. Крисян [4, ст. 332-373], В. Тацій, Ю. Битяк, Ю. Баулін, О. Петришин та інші [5, с. 284-305].

Необхідно підкреслити таку важливу функцію місцевих органів самоврядування, як школа політичного виховання людей. Громадяни, які в ці органи обираються і наполегливо та свідомо працюють у лавах місцевих органів влади, на практиці опановують високу політичну культуру. Аналізуючи наукову літературу з цієї проблематики, можна констатувати, що формування демократичного типу політичної культури у більшості громадян сприяє створенню правової держави і громадянського суспільства. Тому, звичайно, переглянути права та обов'язки органів місцевого самоврядування у процесі конституційної реформи конче необхідно. На наш погляд, важливо надати їм можливість більш самостійно виробляти кадрову політику та її здійснювати. Дати більше простору для формування місцевих бюджетів і можливість ними користуватися. Можливо, як вже зазначалося вище, перейти до виборності голів і заступників обласних і районних держадміністрацій, а також розширити права виконавчих органів на місцях.

Одним із головних досягнень вітчизняних політиків за час незалежності України є збереження на її території миру та спокою, відсутність гострих конфліктів, в першу чергу на міжнаціональній основі. Важливою запорукою цього є баланс у вітчизняному законодавстві між державними обов'язками окремого громадянина та його правами, без шкоди для збереження територіальної цілісності держави. І наша держава має право пишатися тим, що на її території проживають представники близько 130 націй і народностей, Україна ніколи не мала загрози різкого погіршення міжнаціональних відносин між представниками різних національностей. У нашій державі люди розмовляють і спілкуються багатьма мовами,

існує можливість збереження та розвитку національних традицій і звичаїв, якщо вони не суперечать державному законодавству. Територіальна цілісність нашої держави та державна мова захищаються Конституцією України. Згідно з Основним Законом, „Україна є унітарною державою” [6, с.5]. Правова цінність цієї статі не підлягає сумніву.

Сучасна політична наука під категорією унітарної держави бачить таку державу, „територія якої складається з адміністративних одиниць, які не мають статусу державного утворення, верховна влада цілком зосереджена в центрі, регіональні державні органи наділяються обмеженими повноваженнями” [7, с. 74].

У різних частинах України є великі відмінності в джерелах доходів та витрат населення, у рівні та причинах безробіття. В Україні є досить значущі відмінності не тільки в соціально-економічній сфері, культурі, релігії, традиціях, але й у баченні та оцінці нашого минулого і навіть перспектив майбутнього. За цих умов, головним фактором, що об'єднує майже всіх політиків і всі політичні сили, крім хіба що маргінальних, є повага до ст. 2 Конституції, де зазначена її унітарність.

Автор вважає, що в плюралізмі думок і різноманітності підходів для розв'язання суперечностей і проблем, запрограмоване велике майбутнє нашої країни. Тому при проведенні конституційної реформи необхідно зберегти непорушність державного статуту української мови, не обмежуючи базових правових норм національних меншин, що проживають в Україні.

Сучасна політична гуманітарна еліта України, громадськість, усвідомлює роль мови як значного чинника в довгостроковому процесі формування політичної нації, державності, національної культури, менталітету тощо. Мова виконує роль культурної та гуманітарної основи державності. З 1991 р. почався сучасний етап розбудови Української державності, і в історичній долі української мови почався якісно новий етап: вона набула статусу державної. Процес українізації поширюється та поглиблюється. Користування державною мовою є одним із вагомих аргументів для працевлаштування та службового зростання не тільки в державних установах, а й у приватних закладах. Межі вжитку української мови розширюється і починають охоплювати сфери розваг, реклами й побуту, не тільки в традиційно україномовних

західних областях, а й у східних і південних регіонах. Водночас є верстви населення, які бажали навчати своїх дітей не тільки державної, а й іншим мовам. Низка європейських хартій і міжнародних угод прямо зобов'язує Україну здійснювати допомогу національним меншинам у збереженні їхніх мов. Також важливо й те, що на практиці допомога іншим народам у збереженні їхніх мов і традицій тільки підвищують авторитет української держави, демонструють її демократичність, полікоректність, повагу до своїх найближчих країн-сусідів.

Тому наш Парламент і Президент зробили історичний крок назустріч представникам всіх народів, що є громадянами України і прийняли дуже виважений закон „Про засади державної мовної політики” [8, с.9]. Цей закон схвалений більшістю вітчизняних міжнародних експертів. У ньому чітко виписаний статус державної мови, якою є українська. Також з'явилась можливість у регіонах, де іншомовне населення складає 10 %, вживати в ЗМІ, судах, органах влади не тільки російську, а й інші регіональні мови. Ці положення закріплені в статті 7 пункти 2,3 [8, с.9].

Автор вважає, що багатомовність України, якщо вона має чіткий правовий статус, є джерелом і механізмом не слабкості нашої держави, а, навпаки, – основою її міцності, відданості європейським і загальнолюдським ідеалам демократії.

Підсумовуючи, можна повністю погодитись з такими вченими, як Ф. Кирилюк, М. Обушний і М. Хилько, які стверджують, що „Україна за роки свого існування довела, що вона попри всі труднощі, має майбутнє” [9, с. 691].

Конституційна реформа є складовою частиною політичної і призначена відрегулювати оптимальний варіант взаємодії і взаємозв'язку всіх гілок влади країни, сприяти зміцненню територіальної цілісності держави на засадах найвищих правових норм, здійснювати допомогу національним меншинам у збереженні і розвитку їх національної самобутності. У подальшому поглибленні реформи є величезна потреба, і вона детермінована

вищими суспільно-політичними і громадськими інтересами Української держави. Продовження та поглиблення Конституційної реформи буде свідчити про продовження та поглиблення процесу переходу України до кола правових держав з реально існуючим і дієвим громадянським суспільством і про значний успіх трансформаційних процесів.

Здійснення Конституційної реформи демонструє, що Україна за останні роки суттєво наблизилась до демократичних держав, де є верховенство Закону, який захищає та забезпечує права суспільства взагалі та кожної людини окремо. У цілому після впровадження змін до Конституції України, буття її громадян суттєво наблизиться до найвищих світових стандартів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фисун А. Постсоветские неопатримональные режимы: генезис, особенности, типология // А. Фисун // Отечественные записки. – 2007. – № 6. – С.8-28.
2. Чигринов В. Державотворча традиція України: Політико-культурний вимір / В.І.Чигринов, І.О.Поліщук. – Харків.: ХІБМ, 2006. – 379 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / [за ред. Ю.С.Шемшученка В.Д.Бабкіна В.П.Горбатенка]. – Киев: Генеза, 2004. – 735 с.
4. Крисян А. Сучасний український конституціоналізм. – К.:Юрінком Інтер, 2010. – 558 с.
5. Конституція України: Конституція Автономної Республіки Крим. – Київ: Юрінком Інтер, 2007. – 95 с.
6. Правова система України //Історія, стан та перспективи у п'яти томах. 2 том. Конституційна засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / [за заг. ред. академіка Ю.П. Битяка]. – Х.: Право, 2008 – 574 с.
7. Москальов Б. Політична наука / Б.Г.Москальов, Н.П.Маскальова. – Х.: Парус, 2007. – 239 с.
8. Закон України про засади державної політики // Урядовий кур'єр. – №154 від 29 серпня 2012 . – С. 9-11.
9. Політологія / [за ред. проф. Ф.М. Кирилюка / Друге видання перероблене і доповнене]. – Київ.: Здоров'я, 2004. – 775 с.